

Mišljenje ravnatelja posebnih odgojno obrazovnih ustanova o kvaliteti i učinkovitosti online nastave

Bakota, Koraljka; Pavičić Dokoza, Katarina; Punjek, Lucija

Source / Izvornik: **Acta Iadertina, 2021, 18, 185 - 206**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.15291/ai.3406>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:257:068014>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-07-03**



Repository / Repozitorij:

[SUVAG Polyclinic Repository](#)



Mišljenje ravnatelja posebnih odgojno obrazovnih ustanova o kvaliteti i učinkovitosti *online* nastave

Koraljka BAKOTA

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG

Katarina PAVIČIĆ DOKOZA

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG

Lucija PUNJEK

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG

UDK: 37.018.43:004

376-056.36

DOI: 10.15291/ai.3406

PRETHODNO PRIOPĆENJE

Primljeno: 12. srpnja 2021.

SAŽETAK

KLJUČNE RIJEČI:

online nastava, ravnatelji posebnih odgojno-obrazovnih ustanova, učenici s teškoćama u razvoju

Pandemija izazvana COVID-19 virusom značajno je utjecala na sve segmenta života, tako i na odgojno-obrazovni sustav. Posebno je bila zahtjevna priprema i provedba online nastave u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama u kojima se školuju učenici s većim teškoćama u razvoju. Istraživanje je provedeno na uzorku od 22 ravnatelja posebnih odgojno-obrazovnih ustanova (od ukupno 35 u Republici Hrvatskoj) s ciljem da se utvrde stavovi ravnatelja prema online nastavi koja se u vrijeme pandemijske krize provodila u ustanovama kojima su na čelu. Ispitivanje je provedeno putem upitnika sastavljenog za ovo ispitivanje. Dobiveni podatci su se analizirali testiranjem deskriptivne statistike. Istraživanje je pokazalo da su ravnatelji posebnih odgojno-obrazovnih ustanova bili nešto slabije zadovoljni podrškom institucija koje prate rad odgojno-obrazovnih ustanova tijekom online nastave, izrazili su potrebu za dodatnom edukacijom učenika, roditelja i učitelja i istaknuli da su se pojavili razni zahtjevi vezano uz specifične digitalne didaktičke materijale namijenjene online nastavi. Ravnatelji smatraju da su se roditelji nešto slabije snašli u svojoj ulozi tijekom online nastave, da učenici i roditelji nisu bili niti zadovoljni niti nezadovoljni online nastavom te da je za učenike s teškoćama u razvoju tradicionalni način nastave prihvatljiviji od mješovite nastave i online nastave.

UVOD

Pandemija koronavirusa je tijekom 2020. godine preko noći reorganizirala dosadašnji način rada odgojno-obrazovnih ustanova i zahtijevala od svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa velike prilagodbe. Iako je pandemija otvorila nove mogućnosti u svakodnevnom korištenju digitalnih alata i tehnologija, pojavile su se i brojne neželjene posljedice. Ovaj rad je usmjeren na posebnosti *online* nastave u ustanovama u kojima se školuju učenici s većim teškoćama u razvoju u posebnim uvjetima iz perspektive ravnatelja ustanova imajući na umu negativne, ali i moguće pozitivne učinke koje su proizašle iz pandemijskih uvjeta školovanja. Pripremajući *online* nastavu, ravnatelji posebnih ustanova prije svega su trebali uvažavati dob učenika, vrstu i stupanj teškoće kao i poznavanje učenikovih uvjeta života koji utječu na samo provođenje *online* nastave.

Stavovi ravnatelja osnovnih škola prema učenicima s teškoćama u razvoju mogu utjecati na uspješnost nastavnog i rehabilitacijskog, odnosno habilitacijskog procesa. Rice i Carter (2015) kažu da je zabrinutost oko *online* učenja uvjetovana odgovornim vodstvom virtualne/mrežne škole više nego drugim čimbenicima koji se navode u literaturi. U prilog tome također govore istraživanja koja su već u drugoj polovici prošlog stoljeća isticala da je potpora ravnatelja važan čimbenik za stvaranje pozitivnog okruženja prijeko potrebnog za uspješnost procesa odgojno-obrazovne integracije (Larrivee i Cook, 1979).

Uloga posebnih ustanova u poticanju inkluzivnog obrazovanja

Prema Konvenciji o pravima djeteta (UNICEF, 1992), svako dijete ima pravo na primjereno obrazovanje. U člancima 23. i 28. ističe se pravo na inkluzivno obrazovanje na temelju prava na jednake mogućnosti. Ona potvrđuje pravo djece s teškoćama na slobodno obrazovanje u skladu s njihovim potrebama, bez diskriminacije. Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom (2006) na više je načina naglasila ono što osobe s invaliditetom još uvijek u potpunosti ne ostvaruju, a to je imati jednaka prava kao i svi drugi. Republika Hrvatska je 2007. godine ratificirala Konvenciju, kao i njezin Fakultativni protokol i na taj način preuzela sve obveze ugrađene u pedeset članaka kojima se štite, osiguravaju i unapređuju temeljna ljudska prava osoba s invaliditetom. Iako se uloga posebnih odgojno-obrazovnih institucija kroz povijest mijenjala, od

negiranja potreba za njihovim radom do razumijevanja njihove značajne uloge u ostvarivanju prava djece s većim teškoćama u razvoju na ostvarivanje uvjeta školovanja u skladu s njihovim potrebama i mogućnostima, danas posebne ustanove predstavljaju podršku redovnom sustavu. Svojim stručnim i specijaliziranim odgojno-obrazovnim i rehabilitacijskim radom omogućavaju učenicima, roditeljima, učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima uspješnu inkluziju.

Uloga ravnatelja posebnih ustanova u funkcioniranju škola u vrijeme pandemije kompleksna je u svakom pogledu, od organizacije vremenskih, prostornih i drugih materijalnih uvjeta rada do praćenja odgojno-obrazovnih postignuća učenika. Iako su u ovom istraživanju sudjelovali ravnatelji posebnih ustanova čiji polaznici imaju različite vrste teškoća, u organizacijskom pogledu svi su za vrijeme pandemije trebali ostvariti optimalne uvjete školovanja u *online* uvjetima.

Kako bi se stvorila jasnija predodžba o kojem broju djece s teškoćama se radi, smatrali smo potrebnim istaknuti neke statističke podatke. Zasad ne postoji jedinstven stav o broju djece s teškoćama u razvoju u svijetu. Međutim, neke od najšire prihvaćenih procjena pokazuju da oko 93 milijuna djece (1 od 20 djece mlađe od 14 godina) živi s teškom ili umjerenom invalidnosti (UNICEF, 2013), dok druge studije ukazuju na 200 milijuna djece (Monitoring child disability in developing countries, 2008). Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) tvrdi da 5.1 % djece u svijetu ima neki stupanj invaliditeta (UNICEF, 2013). Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske u školskoj godini 2020./2021. u osnovnoškolskom i srednoškolskom obrazovanju ukupno se školovalo 457.777 učenika od kojih je 30.729 učenika s teškoćama u razvoju, odnosno 6,71 % učenika s teškoćama u razvoju. U posebnim uvjetima (po posebnom ili redovitom programu) školuje se 3.177 učenika s većim teškoćama u razvoju. Ukupno gledano, u posebnim ustanovama školovalo se 0,69 % učenika. Od ukupnog broja učenika s teškoćama u razvoju njih 89,67 % školuje se u redovnim uvjetima školovanja dok se 10,33 % školuje u posebnim uvjetima (Šer, 2021). Uloga posebnih ustanova u promicanju inkluzije je značajna jer osim što su to ustanove čiji djelatnici pripremaju učenike s većim teškoćama u razvoju za društvenu uključenost u najširem smislu, one imaju bogatu bazu specifičnih znanja, vještina i kompetencija s kojom putem mobilnih timova, edukacija, opservacija učenika ili mentoriranja učitelja i stručnih suradnika pružaju podršku odgojno-obrazovnom sustavu.

DIGITALNA PISMENOST I *ONLINE* NASTAVA

Iako su predpandemijska iskustva isticala pozitivne i negativne strane uvođenja digitalne tehnologije u nastavne procese, jasno je bilo da su se neka otvorena pitanja pojavila, a u pandemijskim su uvjetima postala problem koji se morao brzo i kvalitetno riješiti. Već od samih početaka uvođenja *online* nastave pojavile su se brojne nepoznanice kao i sumnja odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja oko uspješnosti ovakvog oblika školovanja. Osim toga, počela se koristiti nova terminologija koja pritom nije bila jednoznačno definirana.

Prije pandemije počela se uvoditi mješovita nastava kao kombinacija nastave u učionici i nastave uz pomoć tehnologija (*hybrid, mixed mode* ili *blended learning*) u kojoj se dio nastavnih aktivnosti izvodi frontalno u učionici, a dio primjenom različitih digitalnih alata. Prije pandemije ovaj oblik nastave bio je prisutan u manjem broju škola u Hrvatskoj, i to uglavnom u školama koje su sudjelovale u pilot-projektu *online škole* (Marin, 2020).

Osim nepreciznog korištenja terminologije povezane s *online* nastavom, isti autor navodi kao najveći nedostatak u implementaciji digitalnih alata u nastavnu praksu nedostatne digitalne kompetencije korisnika te nespremnost učitelja za primjenu *online* učenja (Mikulan i sur., 2011; Grundler i sur., 2012). Sve te teškoće u pandemijskim su uvjetima postale izraženije, a u posebnim ustanovama su predstavljale veliki organizacijski izazov. S pozicije ravnatelja koji organiziraju nastavu i sve procese povezane s odgojno-obrazovnom djelatnošću, mogu se javiti veliki problemi ako postoji veći broj učitelja koji nema dovoljno digitalnih kompetencija za realizaciju *online* ili mješovite nastave, odnosno telerehabilitaciju. Eljuga i sur. (2021) ističu kako učitelji nisu bili u dovoljnoj mjeri pripremljeni za *online* nastavu - ni u tehničkom ni u profesionalnom smislu. Organizacija *online* podrške, kreiranje aktivnosti u *online* formi, prilagodba materijala i sadržaja za korisnike te edukacija roditelja za provođenje aktivnosti odvijali su se u sjeni brige za zdravlje i živote ljudi, općenite zabrinutosti i potpunog zatvaranja djece s teškoćama u razvoju u njihove domove. Ćurković i sur. (2020) navode da je bila potrebna brza prilagodba učitelja na nov način podučavanja, pri čemu je do velikog izražaja došao stupanj digitalnog obrazovanja učitelja, ali i pristup informacijsko-komunikacijskim tehnologijama. Da dobro osmišljene edukacije mogu povećati motivaciju učitelja i njihovo korištenje tzv. novih tehnologija, pokazala su istraživanja puno prije pojave pandemije (Chen i Chang, 2006).

Specifične edukacijske, metodičko-didaktičke pripreme u online nastavi

Dio edukacijskih, metodičko-didaktičkih priprema učenicima se može dostaviti ranije u svojstvu pripreme učenika i roditelja. Na taj način ostavlja se dovoljno vremena učenicima i roditeljima da, primjerice, više puta pročitaju neki tekst, pogledaju videozapis ili poslušaju audiosnimku koja će ih uvesti u nastavni sadržaj koji slijedi. Na taj način učitelji dobivaju dovoljno vremena u realnom vremenu objasniti nove sadržaje. Hasanović (2021) ističe da su stavovi učitelja prema upotrebi *online* platformi u primjeni interaktivne metode učenja i realizacije ishoda nastave pozitivni, tim više kada su u pitanju raspoložive mogućnosti platforme za interakciju, postavljanje informacija i zajedničkog kreiranja sadržaja te tehnike ispitivanja u procesu provjeravanja znanja učenika. Krumes i sur. (2021) ističu da je prvi korak u podučavanju bio izrada i postavljanje digitalnih nastavnih materijala na određene platforme, koje su svim učenicima omogućili pristup obrazovnom sadržaju. Učenici su mogli pratiti nastavne sadržaje i na televizijskom programu na javnoj televiziji, međutim, pojavilo se pitanje mogu li učenici s teškoćama pratiti te programe, što svakako ovisi ne samo o načinu prezentiranja nastavnih sadržaja, nego i o vrsti i stupnju djetetovih teškoća (Krumes i sur., 2021). Vrednovanje je također postalo tematikom brojnih učiteljskih rasprava te je upravo na tom tragu Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020) objavilo dokument koji uređuje vrednovanje u nastavi na daljinu. Basilaia i Kvavadze (2020) navode da su učitelji bili pod većim pritiskom zbog novog načina planiranja, provedbe nastave i vrednovanja, a istraživanje koje su proveli Ćurković i sur. (2020) to potvrđuje.

Za razliku od redovne klasične nastave koja se odvija po unaprijed određenom rasporedu sati i u realnom vremenu, u *online* okruženju nastava može trajati puno duže od redovne nastave što može iscrpljivati učitelje, učenike i roditelje. Uglavnom se to događa zbog infrastrukturnih teškoća (nemogućnost pristupu internetu i sl.) ili zbog uključivanja učenika u *online* nastavu u vrijeme kada sami odaberu termin (npr. vrijeme slanja zadaća, vrijeme konzultacija s učiteljima i sl.) (Bakota i Pavičić Dokoza, 2021). To su iskustva s početka provođenja *online* nastave, s početka pandemijske krize. S vremenom se taj segment nastave poboljšavao te su dionici odgojno-obrazovnog sustava uvidjeli da moraju unijeti promjene koje će poboljšati kvalitetu nastave u digitalnom okruženju. Nastava u realnom vremenu je postala priori-

tet. Dostava nastavnih sadržaja prije, za vrijeme nastave i/ili nakon nastave pokazala se u jednom dijelu značajna za kvalitetu provođenja nastave (Bakota i Pavičić Dokoza, 2021).

NEDOSTACI I PREDNOSTI ONLINE NASTAVE

Učitelji posebnih ustanova bili su u vrlo izazovnoj situaciji s obzirom na to da je *online* nastava do pandemije bila više iznimka nego pravilo, čak i onda kada govorimo o mješovitoj nastavi. Svalina i Ivić (2020) istaknule su da je učiteljima potreban, uz dodatnu edukaciju, i smjerokaz za usvajanje novih vještina i kompetencija koji se odnosi, između ostaloga, i na korištenje alatima koje pružaju *online* platforme. Usprkos poteškoćama, a zahvaljujući velikom trudu i naporima, većina učitelja se brzo priviknula na nove uvjete, a uz njih su se navikli učenici i roditelji koji imaju iznimnu ulogu u provođenju uspješne *online* nastave, pogotovo kod učenika niže kronološke dobi i učenika s teškoćama u razvoju.

Rice i Carter (2015: 30) navele su u svojem radu jedan slikovit primjer viđenja uloge roditelja u *online* nastavi, ističući izjavu majke učenika s teškoćama koji je uključen u *online* nastavu: *Majka je željela da njezino dijete sjedi i radi rad na mreži dok je prala rublje i druge stvari. Ali ovo nije tako; morate stvarno pratiti pozornost ono što to dijete radi.*

Rice i Carter (2015) i prije pojave pandemije istaknuli su kako je najveći izazov u organizaciji i provođenju *online* nastave bio onaj vezan uz učenike s emocionalnim teškoćama, uglavnom zato što oni trebaju visokostrukturirano okruženje koje se očekuje u virtualnom svijetu. Rezultati pokazuju kako roditelji učenika s oštećenjima sluha i/ili govorno-jezičnim poremećajima posvećuju znatno više vremena školskim obvezama radnim danom, kao i vikendom, u odnosu na roditelje učenika koji nemaju smetnje u razvoju (Bakota i sur., 2021, neobjavljeni rad).

S velikim izazovima susreli su se i djelatnici redovnog sustava odgoja i obrazovanja. Bašić i Hatadi (2021) u svojem su istraživanju uočile da nastava na daljinu u osnovnom obrazovanju može biti uspješna, ali istovremeno ističu – što su djeca mlađa, to su izazovi veći. Autorice su navele da su učenici rado pristupali virtualnim učionicama. Prednosti takvoga oblika nastave jesu što se sve nalazilo na jednome mjestu, nastavni sadržaji bili su vidljivi i sistematizira-

ni, mogli su se ponavljati i vježbati prema individualnim potrebama učenika. Ističu kako su kroz nastavu na daljinu učenici preuzeli odgovornost za vlastito učenje i napredovanje te kao naročitu dobrobit izdvajaju usvajanje novih vještina kao što je komunikacija u virtualnom prostoru, poštivanje rokova, snalaženje u mrežnim alatima i dr.

Bakota i Pavičić Dokoza (2021) ističu kako je učenicima s teškoćama u razvoju potrebno posebno prilagoditi nastavu na daljinu (u radu govore o učenicima oštećena sluha i/ili govora). Navode da *online* nastava može omogućiti učiteljima toliko važan princip zornosti – učenici s teškoćama mogu u skladu sa svojim mogućnostima sudjelovati u inkluzivnim projektima i surađivati sa školskim kolegama redovnih škola.

Multimedijalnost olakšava mogućnost privlačenja pozornosti učenika, a moguća je i viša razina zornosti, razumljivosti i razumijevanja uputa, kao i praktična primjenjivost usvojenih znanja. Iako se priprema uvjeta za izvođenje *online* nastave pokazala vrlo važnom za njezino uspješno izvođenje, mijenjanje zakona, oblikovanje nastavnih sadržaja koje je prilagođeno digitalnim zahtjevima te priprema učiteljskog kadra, pokazali su se jednako važnim čimbenikom uspješnosti (Kennedy i Archambault, 2012).

Pandemija je nepovratno uvela u sustav odgoja i obrazovanja nove načine izvođenja nastave. U duhu inkluzivnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju koje nema alternativu niti u ovim virtualnim nastavnim procesima, vrijedno je spomenuti kako Agenda za održivi razvoj do 2030. godine tvrdi da informacijske i komunikacijske tehnologije mogu znatno ubrzati europski razvojni napredak ljudi i uvelike premostiti digitalne praznine kako bi se konstruirale zajednice znanja (UN, 2015) u kojima ravnopravno trebaju sudjelovati i učenici s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovoga rada jest dobiti spoznaje vezane uz specifičnosti izazova *online* nastave iz perspektive ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj. U skladu s općim ciljem, definirani su sljedeći problemi:

- Utvrditi zadovoljstvo ravnatelja posebnih odgojno-obrazovnih ustanova podrškom institucija tijekom *online* nastave.

- Utvrditi razinu potrebe za dodatnom edukacijom učenika, roditelja i učitelja u svrhu olakšavanja provođenja *online* nastave prema mišljenju ravnatelja posebnih ustanova.
- Utvrditi potrebu posebnih i/ili dodatnih priprema i prilagodbi nastavnih digitalnih sadržaja prema mišljenju ravnatelja posebnih ustanova.
- Utvrditi ulogu i utjecaj roditelja na provođenja *online* nastave prema mišljenju ravnatelja posebnih ustanova.
- Utvrditi stavove ravnatelja posebnih ustanova s obzirom na način provođenja nastave.

METODOLOGIJA

Opis upitnika

Osnovna metoda koja se primjenjuje u ovom istraživanju jest anketiranje putem upitnika sastavljenog za ovo ispitivanje. Dobiveni podatci analizirali su se testiranjem deskriptivne statistike.

U istraživanju je korišten upitnik koji se sastojao od dva dijela:

1. Uz Upute o načinu rješavanja upitnika i potvrdu Suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju, u prvome dijelu Upitnika sudionici su odgovarali na pitanja vezana za demografske podatke - usmjereni su na davanje informacija o spolu, dobi, postignutom stupnju obrazovanja, broju godina rada kao ravnatelj s djecom s teškoćama te vrsti oštećenja za koju je ustanova specijalizirana.

2. Drugi dio upitnika konstruiran je za ispitivanje stavova ravnatelja posebnih ustanova o *online* nastavi učenika s teškoćama u razvoju. Korištena je skala Likertovog tipa koja se sastoji od 48 tvrdnji. Zadatak sudionika bio je da za svaku od navedenih tvrdnji izrazi svoj stupanj slaganja s njom, i to na skali od 1 do 5 pri čemu 1 označava potpuno neslaganje s tvrdnjom, dok 5 označava potpuno slaganje. Istraživanje je provedeno uz prethodne pozitivne ocjene Etičkog povjerenstva Poliklinike SUVAG i Ministarstva obrazovanja i znanosti Republike Hrvatske.

Opis uzorka

Upitnik je prosljeđen na 35 elektroničkih adresa svih ravnatelja posebnih odgojno-obrazovnih ustanova u kojima se školuju učenici s većim teškoća-

ma u razvoju, od čega su zaprimljena 22 odgovora, analizirana u predmetnom radu. U ispitivanju je sudjelovalo 64,7 % ravnatelja od ukupnog broja ravnatelja posebnih ustanova u Republici Hrvatskoj.

Analiza demografskih podataka

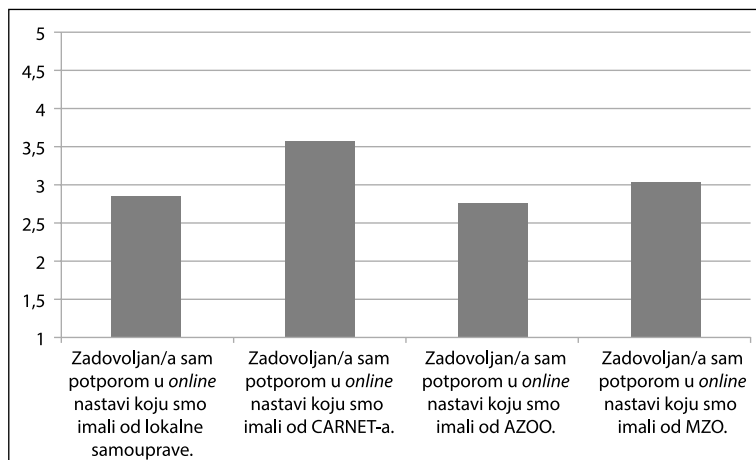
Od ukupnog broja ravnatelja koji su ispunili upitnik, dvadeset sudionika je ženskog spola, a dva sudionika su muškog spola. Analiza, s obzirom na dob, pokazala je da je jedan sudionik mlađi od 35 godina, pet sudionika je u rasponu dobi od 36 do 50 godina, a šesnaest sudionika je bilo starije od 51 godinu. S obzirom na razinu obrazovanja ravnatelja, visoku stručnu spremu imalo je sedamnaest sudionika, a pet sudionika imalo je magisterij znanosti. Uvidom u rezultate obrade vezano uz podjelu posebnih ustanova s obzirom na vrstu teškoća učenika koji se školuju u njoj, razlikuje se nekoliko kategorija: deset ravnatelja radi u ustanovi u kojoj se školuju učenici s intelektualnim teškoćama, sedam su učenici s postojanjem više vrsta teškoća, tri su učenici s jezičnogovornim poremećajima, a po jedan sudionik je ravnatelj ustanove za djecu s oštećenjem vida i poremećajima u ponašanju.

REZULTATI I RASPRAVA

Sukladno postavljenom cilju istraživanja, deskriptivnom analizom podataka dobiveni su sljedeći rezultati koje prikazujemo u daljnjem tekstu.

Podrška institucija koje prate rad odgojno-obrazovnih ustanova

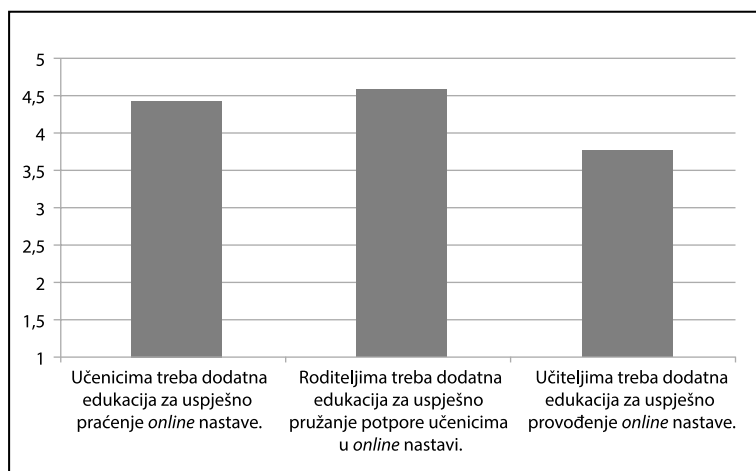
U vrijeme *online* nastave ravnatelji su očekivali sustavnu podršku relevantnih institucija odgovornih za funkcioniranje odgojno-obrazovnih ustanova. To su tijela lokalne samouprave, Hrvatska akademska i istraživačka mreža CARNET, Agencija za odgoj i obrazovanje i Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Prema Slici 1. može se zaključiti kako ravnatelji nisu bili niti zadovoljni niti nezadovoljni podrškom navedenih institucija. Iako su rezultati približno podjednaki, ravnatelji su najzadovoljniji CARNET-ovim uslugama.



SLIKA 1. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o zadovoljstvu podrškom državnih institucija i institucija lokalne samouprave

Potreba za dodatnom edukacijom učenika, roditelja i učitelja

Iz Slike 2. vidljivo je kako su ravnatelji mišljenja da najviše dodatne edukacije treba roditeljima bez čije podrške nije moguće provoditi *online* nastavu, njih 100 % mišljenja je da roditelji imaju premalo znanja iz područja digitalne pismenosti, njih čak 54,5 % u potpunosti se slaže s tvrdnjom, a 45,5% uglavnom



SLIKA 2. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o potrebi za dodatnom edukacijom sudionika odgojno-obrazovnog procesa

se slaže s tvrdnjom.

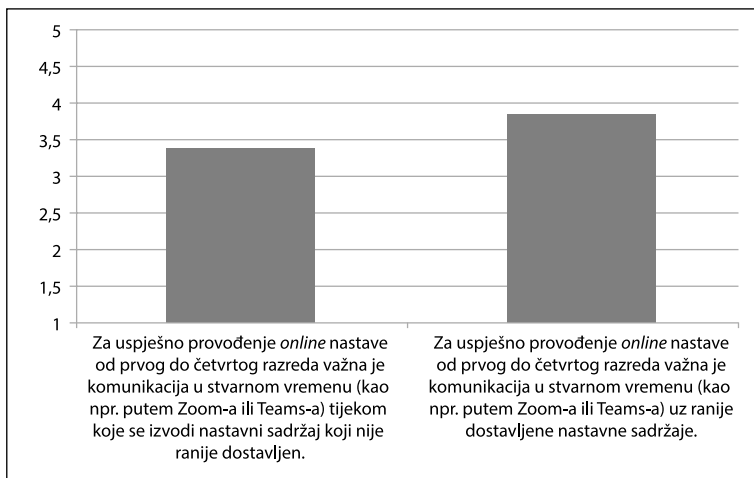
Većina ravnatelja, njih 95,5 %, smatra da bi učenici trebali dodatnu edukaciju za praćenje *online* nastave, 50 % se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom, a 45,5 % uglavnom se slaže, 4,5 % uglavnom se ne slaže s tvrdnjom.

Prema mišljenju ravnatelja, najmanje edukacije potrebno je učiteljima. Međutim, i tu su ravnatelji iskazali potrebu za edukacijom učitelja; njih 22,7 % u se potpunosti slaže s tvrdnjom, 36,4 % uglavnom se slaže, isti postotak ravnatelja nema izraženi stav o tvrdnji, dok se svega 4,5 % ravnatelja uglavnom ne slaže s tvrdnjom.

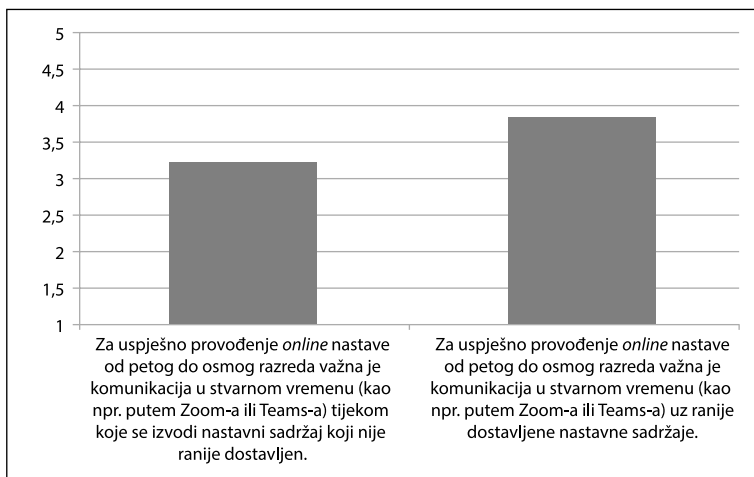
S pozicije ravnatelja koji organizira *online* nastavu i koji je odgovoran za kvalitetno izvođenje iste, jasno je kako je educiranost svih aktera izuzetno bitna.

Kreiranje i uporaba specifičnih digitalnih didaktičkih materijala namijenjenih online nastavi

Online nastava razlikuje se od klasične nastave kako po metodi prenošenja znanja tako i po didaktičkim materijalima koji se u njoj koriste. Posebna tematska skupina odnosi se na stavove ravnatelja posebnih ustanova prema specifičnim didaktičkim materijalima u *online* nastavi s obzirom na posebnosti



SLIKA 3. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o važnosti ranijeg dostavljanja nastavnog sadržaja učenicima od 1. do 4. razreda u uvjetima *online* nastave



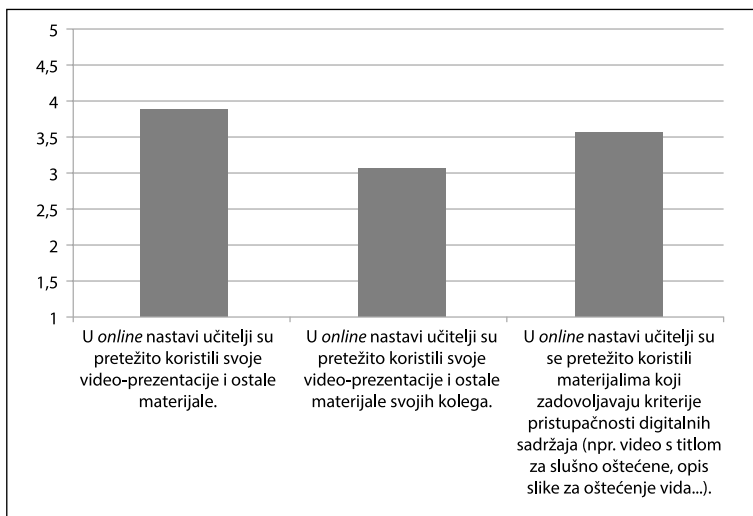
SLIKA 4. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o važnosti ranijeg dostavljanja nastavnog sadržaja učenicima od 5. do 8. razreda u uvjetima *online* nastave

koje se odnose na prilagodbe za učenike s teškoćama u razvoju.

Prema Slici 3. ravnatelj (72,8 %) smatraju da je važnije dostaviti nastavne sadržaje učenicima od prvog do četvrtog razreda prije izvođenja *online* nastave u realnom vremenu. Sličan rezultat je i za stavove ravnatelja o istoj tvrdnji za učenike od petog do osmog razreda (68,2 %, Slika 4.). Prema tome, možemo zaključiti da su stavovi ravnatelja pozitivni i ujednačeni kada je riječ o nužnosti slanja nastavnih sadržaja učenicima s teškoćama u razvoju prije same *online* nastave.

Prema Slici 5., ravnatelj smatraju da u *online* nastavi učitelji uglavnom koriste svoj videomaterijal (72,7 % se uglavnom ili potpuno slaže s tom tvrdnjom). Njih 22,8 % nema saznanja o tome, a svega 4,5 % uglavnom se ne slaže s tvrdnjom. Na tvrdnju koja se odnosi na korištenje nastavnih materijala svojih kolega, 50 % ravnatelja ne može se odrediti prema toj tvrdnji, 27,3 % uglavnom se slaže s tvrdnjom, a 22,7 % uglavnom se ne slaže s tvrdnjom.

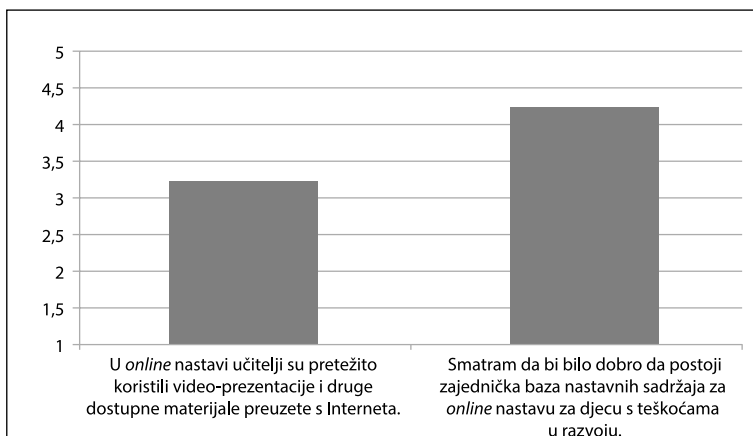
Zanimljiv je stav ravnatelja o korištenju digitalnih materijala u klasičnoj nastavi; njih 72,7 % mišljenja su da se i u klasičnoj nastavi učitelji koriste digitalnim nastavnim materijalima, njih 13,6 % nema izražen stav po tom pitanju i isti postotak ravnatelja uglavnom se ne slaže s tvrdnjom. Što se tiče stava ravnatelja prema kriterijima pristupačnosti digitalnih sadržaja (Slika 5.), vidimo da se 50 % ravnatelja uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom da učitelji ko-



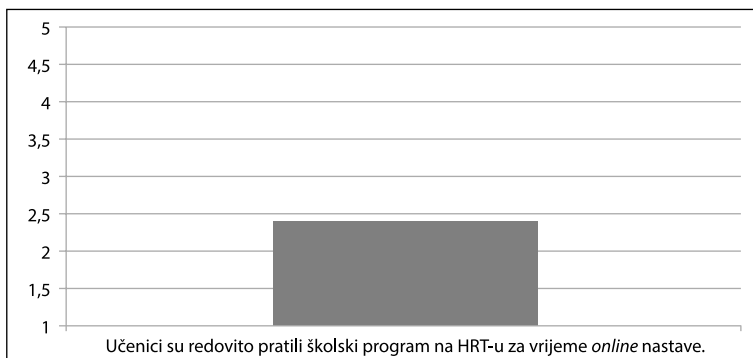
SLIKA 5. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o korištenju digitalnih didaktičkih materijala u *online* nastavi s obzirom na izvor odgojno-obrazovnih materijala i njihovu pristupačnost

riste materijale koji zadovoljavaju kriterije pristupačnosti digitalnih sadržaja, njih 45,5 % nema određeni stav prema tom pitanju, a svega 4,5 % uglavnom se ne slaže s tom tvrdnjom.

Rezultati na Slici 6. ističu važnost postojanja zajedničke otvorene baze nastavnih sadržaja koja bi bila dostupna svim učiteljima djece s teškoćama u ra-



SLIKA 6. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o korištenju digitalnih didaktičkih materijala u *online* nastave



SLIKA 7. Grafički prikaz aritmetičke sredine odgovora ravnatelja na pitanje o nacionalnom programu praćenja nastave putem televizije za učenike od 1. do 4. razreda

zvoju. Ravnatelji se uglavnom slažu da bi takvo što olakšalo rad tijekom *online* nastave, posebice zato što određeni udio učitelja već koristi materijale preuzete s interneta.

Za vrijeme pandemije, od ožujka 2020. pa sve dalje u 2021. godini, zaživio je projekt *Škola na Trećem*. Riječ je o svakodnevnom školskom programu koji prati nastavne sadržaje za učenike od 1. do 4. razreda. Upravo su putem toga programa učenici iz cijele zemlje pratili nastavne sadržaje i taj je projekt uvelike pomogao da se škola od kuće odvija sa što manje poteškoća.

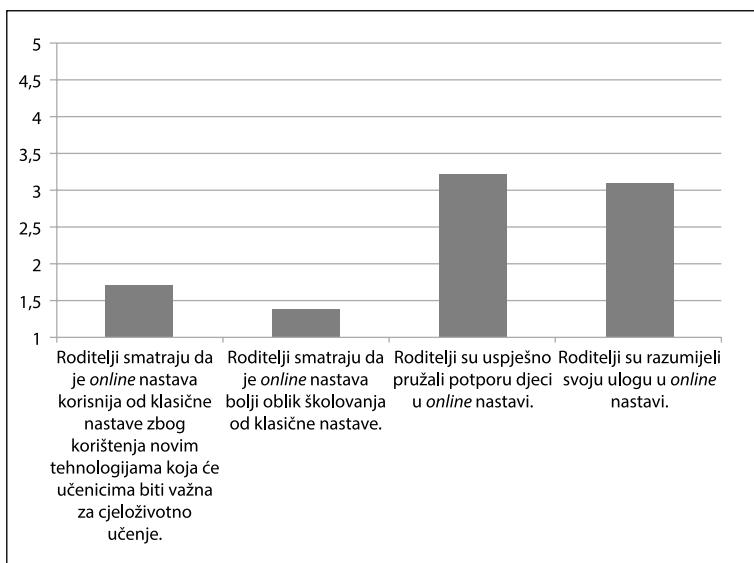
Učenici s teškoćama u razvoju također su mogli pratiti neke sadržaje, iako nije bilo prilagodbi u samom izvođenju nastave koja bi mogla osigurati većem broju učenika s teškoćama praćenje nastavnih sadržaja. Analiza podataka pokazuje (Slika 7.) mišljenje ravnatelja posebnih ustanova kako učenici nisu redovito pratili program *Škola na Trećem* - njih 45,5 % uglavnom se ne slaže s tvrdnjom, 18,2 % uopće se ne slaže, 22,7 % ravnatelja je bez određenog stava o tom pitanju. Svega 13,6 % ravnatelja uglavnom se slaže s tvrdnjom dok niti jedan ravnatelj nije odabrao odgovor da se u potpunosti slaže.

U konačnici, može se zaključiti kako se zaista pojavio čitav niz zahtjeva i problema u pripremi nastavnih sadržaja u *online* nastavi učenika s teškoćama u razvoju.

Stavovi ravnatelja prema ulozi i utjecaju roditelja na uspješnost online nastave te zadovoljstvu roditelja i učenika online nastavom

Ravnatelji su mišljenja da roditelji ne podupiru *online* nastavu. Iz Slike 8. vidljivo je da 72,8 % ravnatelja smatra da se roditelji učenika s teškoćama uopće ne slažu s tvrdnjom da je *online* nastava bolji oblik nastave od klasične nastave, 22,7 % njih se uglavnom ne slaže s tvrdnjom, a 4,5 %, tj. samo jedan ispitanik je izjavio da se u potpunosti slaže. To govori da su ravnatelji u komunikaciji s roditeljima tijekom *online* nastave bili stavljani pred brojne izazove.

Što se tiče roditeljskog pružanja potpore učenicima s teškoćama (Slika 8.), najveći broj ravnatelja pokazao je da ne zna koliko su roditelji uspješni u tome, tj. 45,5 % ravnatelja je izabralo taj odgovor, 22,7 % uglavnom se slaže s tvrdnjom, a isti broj se i ne slaže s tvrdnjom, dok se 9,1 % u potpunosti slaže s tvrdnjom da su roditelji uspješno pružali potporu djeci s teškoćama u razvoju. Za tvrdnju *Roditelji su razumjeli svoju ulogu u online nastavi* (Slika 8.), najveći broj odgovora odnosi se na 36,4 % ravnatelja koji nisu mogli odrediti svoj stav prema toj tvrdnji. Njih 31,8 % uglavnom se ne slaže s tvrdnjom, 27,3 % uglavnom se slaže, a 4,5 % u potpunosti se slaže.

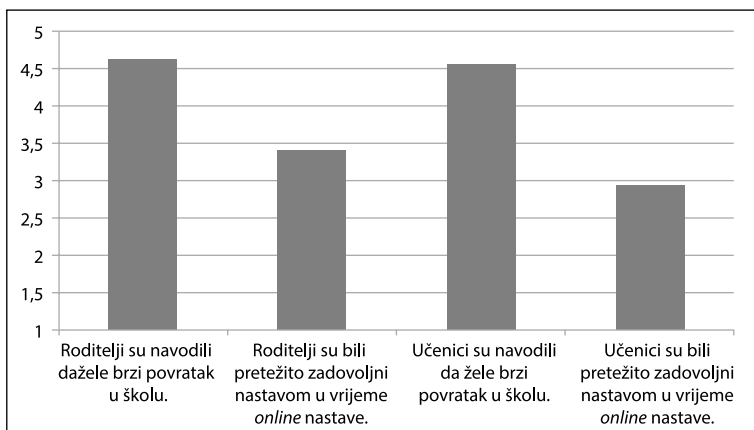


SLIKA 8. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o ulozi roditelja u *online* nastavi

Analiza rezultata na Slici 9. pokazuje da 45,5 % ravnatelja iskazuje neutralan stav prema zadovoljstvu učenika *online* nastavom, vjerojatno zbog pomanjkanja informacija od samih učenika. Njih 27,3 % uglavnom se slaže s tvrdnjom kako su učenici bili zadovoljni ovim novim oblikom nastave dok se 22,7 % ravnatelja uglavnom ne slaže, a 4,5 % uopće se ne slaže s tvrdnjom.

Motivacija učenika važan je faktor u uspješnosti realizacije nastave. Igra i zabava su siguran put za usvajanje novih znanja, kako za djecu bez teškoća, tako i za djecu s teškoćama. Analiziran je stav ravnatelja prema tvrdnji koja se odnosi upravo na poticajnu okolinu u *online* nastavi - 4,5 % ravnatelja se u potpunosti slaže s tvrdnjom, a djelomično slaganje, neutralan stav i djelomično neslaganje izrazio je 31,8 % ravnatelja. Puno su jasniji stavovi ravnatelja u pogledu percepcije želja učenika i roditelja za povratkom u škole (Slika 9.); 68,2 % ravnatelja u potpunosti se slaže s tvrdnjom da se i roditelji i učenici žele vratiti što prije u školske klupe, 18,2 % uglavnom se slaže s tvrdnjom, dok 13,6 % njih nema određen stav prema tvrdnji. Mala je razlika u stavovima prema željama roditelja i učenika. Ne postoji ravnatelj koji se uglavnom ili uopće ne slaže s tvrdnjama vezanim uz povratak u školu.

Ravnatelji su mišljenja kako je jedan od većih izazova u *online* nastavi vrednovanje učenika. Iako postoje mogućnost kreiranja *online* provjera znanja, vrednovanja putem igre kroz razne kvizove, snimanja audiozapisa usmenih odgovora, snimanja videozapisa pojedinih aktivnosti provedenih kod kuće itd., pokazalo se kako je postupak vrednovanja iz perspektive ravnatelja puno



SLIKA 9. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o zadovoljstvu roditelja i učenika *online* nastavom

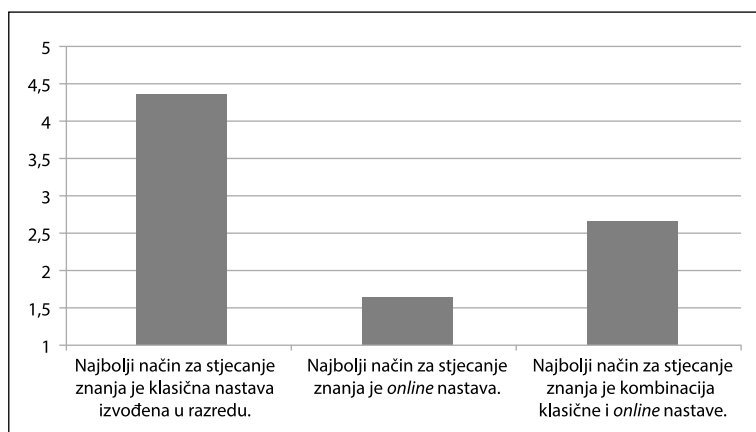
složeniji i izazovniji proces - 40,9 % ravnatelja se uopće ne slaže s tvrdnjom da je vrednovanje učenika lakše u *online* nastavi, 50 % uglavnom se slaže, 9 % nema određeni stav, a niti jedan ravnatelj nema pozitivan stav o jednostavnosti vrednovanja na daljinu.

Stavovi ravnatelja o načinu provođenja nastave

Rezultati pokazuju da većina ravnatelja posebnih ustanova, njih 90, 9%, smatra kako je najbolji način nastave onaj koji se odvija u razredu (ako pratimo odgovore uglavnom *se slažem* i *potpuno se slažem*). Svega 4,5 % ravnatelja nema izražen niti pozitivan niti negativan stav prema tradicionalnoj nastavi u svojoj ustanovi, dok su u istom postotku odabrali tvrdnju *uopće se ne slažem*.

Niti jedan ravnatelj ne smatra optimalnim način provođenja nastava u *online* okruženju, njih 9,1 % ne može procijeniti tvrdnju, a 90,9 % ne slaže se s istom (ako pratimo odgovore *uopće se ne slažem* i *uglavnom se ne slažem*).

Ravnatelji imaju uglavnom negativan stav prema mješovitom obliku nastave. Svega 4,5 % njih smatra da je mješoviti oblik nastave najbolji način za stjecanje znanja za učenike s teškoćama u razvoju. Što se tiče stava prema mješovitom obliku nastave, dobiveni rezultati ne potvrđuju rezultate Kōkan i suradnika (2014) koji su naveli da je u nastavnom procesu najbolji izbor kombiniranje uporabe digitalne tehnologije s tradicionalnom nastavom.



SLIKA 10. Grafički prikaz aritmetičkih sredina odgovora ravnatelja na pitanja o stavovima prema različitim oblicima izvođenja nastave

ZAKLJUČAK

Cilj ovoga rada bio je dobiti spoznaje vezane uz specifičnosti izazova *online* nastave iz perspektive ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj. U ispitivanju je sudjelovalo 64,7 % ravnatelja od ukupnog broja ravnatelja posebnih ustanova u Republici Hrvatskoj. U odnosu na prvi problem, zaključno možemo reći da su rezultati pokazali kako ravnatelji nisu bili niti zadovoljni niti nezadovoljni podrškom relevantnih institucija koje prate i daju podršku školama. Iako su rezultati približno podjednaki, ravnatelji su najzadovoljniji CARNET-ovim uslugama. Također, ravnatelji su iskazali potrebu za edukacijom svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Mišljenja su da najviše dodatne edukacije treba roditeljima. Smatraju da je i učenicima potrebna dodatna edukacija u svrhu digitalnog opismenjavanja, dok je najmanje edukacije potrebno učiteljima.

Jedan od istraživačkih problema odnosi se na utvrđivanje pitanja postoji li potreba za posebnim i/ili dodatnim pripremama i prilagodbama nastavnih digitalnih sadržaja. Ravnatelji posebnih ustanova smatraju važnim i nužnim postojanje zajedničke otvorene baze nastavnih sadržaja koja bi bila dostupna svim učiteljima djece s teškoćama u razvoju.

Utvrđeno je mišljenje ravnatelja o roditeljskom nepodupiranju *online* nastave. Stavovi ravnatelja u pogledu percepcije želja učenika i roditelja za povratkom u škole su pozitivni jer se većina ravnatelja u potpunosti slaže s tvrdnjom da se i roditelji i učenici žele vratiti što prije u školske klupe.

Rezultati pokazuju kako većina ravnatelja posebnih ustanova, njih 90,9 %, smatra najboljim načinom nastave onaj koji se odvija u razredu.

Pandemija COVID-19 preko noći je promijenila način života velikog broja ljudi, ali i način funkcioniranja velikih sustava kao što je odgojno-obrazovni te je time direktno utjecala na svakodnevne živote roditelja, učenika, učitelja i, posebice, ravnatelja koji su se suočili sa složenim organizacijskim uvjetima rada.

LITERATURA

- BAKOTA, K., K. PAVIČIĆ DOKOZA. (2021). Virtualno okruženje u odgoju i obrazovanju djece s govorno - jezičnim poremećajima ili / i oštećenjem sluha - izazovi suvremene nastave i rehabilitacije. U: Nikolić, M. i Vantić-Tanji, M. (ur.). *Unapređenje kvalitete života djece i mladih: tematski zbornik XII međunarodne naučno-stručna konferencij*, Tuzla, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih, str. 397–408.
- BAKOTA, K., L. PUNJEK, K. PAVIČIĆ DOKOZA. (2021). The Impact Of *Online* Schooling On Parental Self-Assessment In Parents Of Children With And Without Developmental Disabilities, *neobjavljeni rad*.
- BASILAIJA, G., D. KVAVADZE. (2020). Transition to *Online* Education in Schools during a SARS-CoV-2 Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Georgia. *Pedagogical Research*. 5 (4). <https://doi.org/10.29333/pr/7937>
- BAŠIĆ, I., L. HATADI. (2021). Izazovi nastave na daljinu u razrednoj nastavi. U: Nikolić, M. i Vantić-Tanji, M. (ur.). *Unapređenje kvalitete života djece i mladih: tematski zbornik XII međunarodne naučno-stručna konferencije*, Tuzla, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih, str. 223–230.
- CHEN, J.-Q., C. CHANG. (2006). Using computers in early childhood classrooms, *Journal of Early Childhood Research*, 4 (2), 169-188. <https://doi.org/10.1177/1476718x06063535>
- ĆURKOVIĆ, N., S. KRAŠIĆ, I. KATAVIĆ. (2020). Stavovi učitelja i roditelja učenika osnovnih škola o nastavi na daljinu. *Educational Issues*. 3 (5): 5–24.
- ELJUGA, S., T. KRALJ, A. FILIPAJ, T. NOT, M. VANTIĆ-TANJI. (2021). Podrška obitelji djece s teškoćama u razvoju u vrijeme pandemije . U: Nikolić, M. i Vantić-Tanji, M. (ur.). *Unapređenje kvalitete života djece i mladih: tematski zbornik XII međunarodne naučno-stručna konferencije*, Tuzla, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih, str. 565–574.
- GRUNDLER, D., T. ROLICH, S. ŠUTALO. (2012). Praktična iskustva primjene e-učenja u srednjoškolskoj i visokoškolskoj nastavi. U: Biljanović, P. (ur.). *Computers in Education: MIPRO 2012 35th International Convention*, Rijeka, MIPRO, str. 1684–1688.
- HASANOVIĆ, S. (2021). Stavovi nastavnika o upotrebi Moodle platforme u primjeni interaktivne metode učenja i realizacije ciljeva nastave u osnov-

- noj školi. U: Nikolić, M. i Vantić-Tanji, M. (ur.). *Unapređenje kvalitete života djece i mladih: tematski zbornik XII međunarodne naučno-stručna konferencije*, Tuzla, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih, str. 761–771.
- KENNEDY, K., L. ARCHAMBAULT. (2012). Offering Preservice Teachers Field Experiences in K-12 Online Learning. *Journal of Teacher Education*. 63 (3): 185–200. <https://doi.org/10.1177/0022487111433651>
- KOKAN, N., J. TOMIĆ, A. GRUBIŠIĆ. (2014). Sustav Moodle u nastavi hrvatskog jezika. *Školski vjesnik*. 63 (3): 367–379.
- KRILA (2006). *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*. http://www.krila.hr/UserDocsImages/Konvencija_UN.pdf. (pristupljeno 3. svibnja 2021.).
- KRUMES, I., L. PONGRAČIĆ, A. MARINAC. (2021). U: Nikolić, M. i Vantić-Tanji, M. (ur.). *Unapređenje kvalitete života djece i mladih: tematski zbornik XII međunarodne naučno-stručne konferencije*, Tuzla, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih, str. 795–806.
- LARRIVEE, B., L. COOK. (1979). Mainstreaming: a Study of the Variables Affecting Teacher Attitude. *The Journal of Special Education*. 13 (3): 315–324. <https://doi.org/10.1177/002246697901300310>
- MARIN, G. (2020). Sustavi e-učenja u promicanju novih pristupa vrednovanja. *Magistra Iadertina*. 14 (1): 91–112. <https://doi.org/10.15291/magistra.2957>
- MIKULAN, K., V. LEGAC, & D. SIROČIĆ. (2011). Pozitivni i negativni aspekti platformi za učenje na daljinu Moodle i WebCT u nastavi hrvatskog jezika. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*. 2 (1): 83–94.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). *Upute za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu: Za učitelje, nastavnike i profesore, ali i dijelom i za roditelje/staratelje i učenike*, Zagreb.
- RICE, M. F., & JR. R. A. CARTER. (2015). “When we talk about compliance, it’s because we lived it” - online educators’ roles in supporting students with disabilities, *Online Learning*, 19 (5). <https://doi.org/10.24059/olj.v19i5.581>
- SVALINA, V., V. IVIĆ. (2020). Case Study of a Student with Disabilities in a Vocational School during the Period of Online Virtual Classes Due to COVID-19. *World Journal of Education*. 10 (4): 115–123.
- ŠeR - Školski e-Rudnik. (2020). <https://mzo.gov.hr/ser-skolski-e-rud->

- nik-3419/3419 (pristupljeno 24. svibnja 2021.).
- UN (2015). *2030 agenda for sustainable development*. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>. (pristupljeno 16. svibnja 2021.).
- UNICEF (1992). *Konvencija o pravima Djeteta - UNICEF Croatia*. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf. (pristupljeno 29. travnja 2021.).
- UNICEF (2008). *Monitoring child disability in developing countries: Results from the multiple indicator cluster surveys*, New York, NY, UNICEF.
- UNICEF: ESTADO MUNDIAL DE LA INFANCIA (2013). https://www.unicef.org/spanish/sowc2013/files/SPANISH_SOWC2013_Lo_res.pdf (pristupljeno 4. lipnja 2021.).

ATTITUDES OF THE PRINCIPALS OF SPECIAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON THE QUALITY AND EFFICIENCY OF ONLINE TEACHING

Koraljka BAKOTA

Polyclinic for Hearing and Speech Rehabilitation SUVAG

Katarina PAVIČIĆ DOKOZA

Polyclinic for Hearing and Speech Rehabilitation SUVAG

Lucija PUNJEK

Polyclinic for Hearing and Speech Rehabilitation SUVAG

ABSTRACT

KEYWORDS:

online teaching, principals of special education institutions, students with disabilities

The pandemic caused by the COVID-19 virus significantly affected all segments of life, including the educational system. The preparation and implementation of online teaching in special education institutions where students with greater developmental difficulties are educated was especially demanding. The research was conducted on a sample of 22 principals of special education institutions (out of a total of 35 in the Republic of Croatia) with the aim of determining the attitudes of principals towards online teaching conducted during the pandemic crisis in the institutions they head. The study was conducted through a questionnaire compiled for this study. The obtained data were analyzed by testing descriptive statistics. The research showed that the principals of special education institutions were somewhat less satisfied with the support of institutions that monitor the work of educational institutions during online classes, that they expressed the need for additional education of students, parents, and teachers and that there were various requests for specific digital didactic materials intended for online teaching. Principals believe that parents did somewhat less well in their role during online teaching, that students and parents were neither satisfied nor dissatisfied with online teaching, and that for students with disabilities the traditional way of teaching is more acceptable than hybrid and online teaching.